

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Васильєв К. К., д-р мед. наук;
Власенко В. М., канд. іст. наук;
Дегтярьов С. І., канд. іст. наук;
Звагельський В. Б., канд. філол. наук;
Клименко В. А., канд. іст. наук;
Куліш А. М., д-р юрид. наук;
Лобко Н. В., канд. іст. наук;
Нестеренко В. А., канд. іст. наук

Видання рекомендовано до друку рішенням вченої ради юридичного факультету Сумського державного університету (протокол № 9 від 26.06.2013 р.)

Суспільно-політичні процеси на українських землях: історія, проблеми, перспективи : зб. матер. II Всеукр. наук.-практ. конф., м. Суми, 21 травня 2013 р. / за заг. ред. В. А. Нестеренка. – Суми : Сумський державний університет, 2013. – 116 с.

До збірника увійшли наукові статті та повідомлення викладачів, студентів та молодих вчених ВНЗ України, виголошені в рамках II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільно-політичні процеси на українських землях: історія, проблеми, перспективи» (Посвідчення УкрІНТЕІ № 100 від 21 лютого 2013 р.), присвячені актуальним питанням суспільно-гуманітарних наук.

ДРУГА СВІТОВА У СПОГАДАХ ОЧЕВИДЦЯ

Дослідження подій Другої світової та її складової частини – Великої Вітчизняної війни – залишається актуальною темою. Спогади людей, які пам'ятають війну, які її пережили, є важливим історичним джерелом. Мій дідусь під час війни був дитиною, та ті події він не забуде ніколи.

Чепіжний Григорій Костянтинович народився 24 серпня 1937 р. в селі Градське (нині село Градське Тростянецького району Сумської області). Закінчив 4 класи початкової школи, потім навчався у школі ФЗН. Однак навчання у школі було складним і часто замінювалося роботою. Учителька давала ключі та казала йти пасти корів. Після навчання він хотів піти в армію, але через травми у нозі (а саме – осколки, які він здобув під час війни) його не прийняли. Потім працював на будівництві у Новотроїцьку Оренбурзької області. У 20 років вже одружився.

Родина була досить великою. Батько – Чепіжний Костянтин Васильович 1909 року народження, працював молотобійцем на кузні. Коли почалася війна його забрали на фронт. Мати – Віра Никифорівна, 1912 року народження, все життя (і до війни, і після) працювала ланковою в колгоспі. Також у дідуся було три брати: старший – Василь, та два молодших – Микола та Сергій. Під час війни вони були дітьми.

Родина жила бідно, але мала житло, деяке господарство та 60 соток городу, який годував їх. Зі слів дідуся, колгосп забирав частину вражаю, що залишалось – було їхнє. Дещо з продуктів вони приховували. Було й таке, що їсти було нічого, бо врожай з городу могли відібрати. Забирав урожай колгосп. Тому дідусю доводилось красти зерно у колгоспі. Коли поля збирали, деякі колоски залишались. Дід їх збирав, збивав, щоб одержати зерно та через дерев'яне знаряддя (ступу) це зерно перетворювали на крупу. А якщо це повторити декілька разів, то виходила мука, з якої мати робила пироги. Крав у полі кавуни та дині. Майже завжди вони їли картоплю з городу, а коли у лісі з'являлися деякі фрукти та ягоди це було велика радість для родини.

Про початок війни в селі довго не знали. Також ніхто навіть не уявляв, що таке війна доти, поки не «завітали» німці. Селяни були в паніці, всі жили в страху. Німці зайняли всі будинки, які залишилися цілими, адже деякі були зруйновані вибухами снарядів. Господарі варили їм їсти, прибирали, робили все для того, щоб вижити. Родина жила в сараї біля хати. Домівки ретельно прибирали, тому що в ті часи поширеним було захворювання на тиф. Деякі навмисне робили вигляд нібито вони хворіють, але німці вбивали хворих.

Німці були господарями і встановили свої порядки. Якщо у німців, щось крали, то тих одразу вели на розстріл. Одного разу дідусь вкрав патрон, не розуміючи, що йому за це буде, бо був дитиною. Та німці це побачили й повели його на розстріл. Його врятувала мати, яка побігла за німцями, впадаючи на коліна вона благала не вбивати її дитину. Німці зробили виняток й не вбили його.

Мати готувала їжу німцям, в них завжди було багато смачної їжі. Дід казав, що він з братами лежав на печі та із заздрістю дивився, що вони їдять. Інколи німці дозволяли доїсти за ними.

Можна було знайти якусь зброю та вбити дику тварину до повсякденного обіду – це було наче свято.

Про те, що відбувалося на фронті дізнавалися від партизанів. В партизани йшли ті чоловіки, кого не забрали на війну. Жінки, чії родичі були у партизанах, допомагали їм, носили їжу. Але коли про це дізнавалися німці то розстрілювали всю сім'ю. Також можна було дізнатися через німців, коли вони раділи звісткам, то для нас, звичайно, це було погано.

По селу стояли шибениці і люди бачили, як когось вішають чи розстрілюють, це не було рідкістю. Тіла померлих були майже всюди в селі. Оскільки Курська дуга проходила через хутір, то люди помирали не тільки від шибениць, снаряди потрапляли у домівки. А одного разу снаряд влучив у дідову хату, та не зруйнував її повністю, лише частину.

Коли німці відступали, то замінували за собою поля. Деякі дід навіть розмінував. Доводилось працювати відновлюючи село. Батько повернувшись з війни знову працював у кузні, інколи пиячив. Він був не дуже працьовитий. Мати була більш відповідальна за родину, вона працювала у полі.